

Ala Plástica: Especies Emergentes

Bàrbara Martínez Biot^a

^aDoctoranda en la Facultat de Belles Arts de la Universitat Politècnica de València. Departament de Pintura, programa de doctorat en Art: Producció i investigació.

Abstract

Ala Plástica is a non-governmental organization led by artists and founded in La Plata (Argentina), which has been developing projects since 1991 in collaboration with other artists, scientists and environmental groups in critical areas to promote development alternatives. Their collaborative projects are a sample of the interdisciplinary works that from the field of contemporary art can build a new public sphere of the social, understanding that current artistic practices have abandoned the traditional objectual expression to establish new ones Areas of interest and dilute in collaborative tasks.

The group has three lines of action: collaboration: in the long term with regional, national and international entities based on bio-regional proposals on rivers; participation in the research and execution of regeneration projects for coastal areas along with artists, landscape architects and local authorities; and the development of artistic methodologies for the recovery of natural systems. Of all the projects carried out since its foundation, we analyze Especies Emergentes, the first of its works located in the estuary of the river of La Plata as an attempt to improve both the local environment and regenerate the social ties between the population of this place.

Keywords: *environment, microoutopia, social creativity, collaborative art, public sphere*

Resum

Ala Plàstica és una organització no governamental liderada per artistes i fundada en La Plata (Argentina) que desenvolupa des de 1991 projectes en col·laboració amb altres artistes, científics i grups medi ambientals en zones crítiques per a promoure alternatives de desenvolupament. Els seus projectes col·laboratius són una mostra dels treballs interdisciplinars que des de l'àmbit de l'art contemporani pot construir una nova esfera pública d'allò social, entenent que les pràctiques artístiques actuals han abandonat l'expressió objectual tradicional per establir nous àmbits d'interès i diluir-se en tasques col·laboratives.

El grup té tres línies d'actuació: la col·laboració: a llarg termini amb entitats regionals, nacionals i internacionals a partir de propostes bio-regionals sobre rius; la participació en la investigació i execució de projectes de regeneració per a zones costaneres junt amb artistes, paisatgistes i autoritats locals; i el desenvolupament de metodologies artístiques per a la recuperació dels sistemes naturals. De tots els projectes duts a terme des de la seua fundació, analitzem Espècies Emergents el primer dels seus treballs localitzat a l'estuari del riu de La Plata com un intent de millorar tant el medi local com de regenerar els vincles socials entre la població d'aquest indret.

Palabras clave: *mediambient, microutopia, creativitat social, art col·laboratiu, esfera pública*

1. Introducció

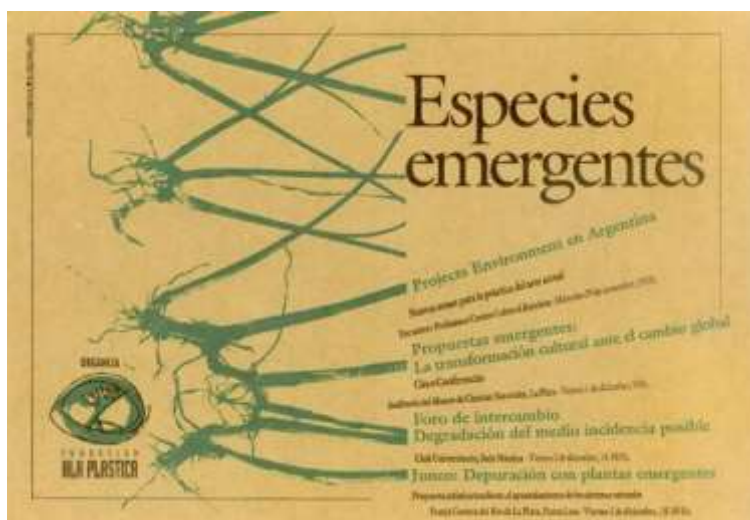
Ala Plástica és una organització no governamental, artístic/ambiental que desenvolupa la seua activitat principalment en l'estuari del riu de La Plata i el seu delta a Argentina. L'objectiu d'aquest text és donar a conèixer l'activisme d'aquest grup mitjançant el comentari d'un dels seus treballs inicials, *Especies Emergentes*, realitzat a partir de 1995 com a resposta al greuge mediambiental de la zona. Els fundadors del col·lectiu provenen del camp, artístic i científic, Alejandro Meitín, advocat i artista, Silvina Babich artista, i Rafael Santos, artista plàstic i agrònom. A partir d'aquest nucli s'han sumat nous membres, entre els quals es troben arquitectes, botànics i geògrafs. Si bé els participants varien, el col·lectiu aglutina al voltant de 40 persones que habitualment formen part dels projectes col·laboratius.

Des d'allí es relaciona de manera intuïtiva, emocional, imaginativa i sensorial l'art contemporani en el desenvolupament d'accions en l'àmbit social i ambiental. Per aquest grup, les característiques geogràfiques, ambientals i l'hàbitat de la seua població constitueixen el centre d'un treball que pren forma a partir d'exercicis participatius amb aquesta comunitat. Des de 1991, *Ala Plástica* ha desplegat una sèrie d'obres no convencionals a escala bioregional. Podem dir que *Ala Plástica* és una visió compartida i un estat d'assumpció de noves formes i tàctiques heurístiques d'acció col·lectiva i de creativitat que enfronta les mirades unidireccionals al descriure la realitat amb un enfocament alternatiu, per a desenvolupar una altra objectivitat, una altra manera d'enfocar-nos nosaltres mateixos en connexió amb els altres. El projecte que descriurem a continuació narra una part de la seua activitat i és el resultat d'una sèrie d'experiències que es projecten en l'escenari comunitari per a capturar i difondre significats en la relació vivencial amb la regió, propiciant noves formes de coneixement col·laboratiu.

En aquests processos de treball en col·laboració trobem l'emergència de la mirada sensible i el desig latent a través accions que articulen coneixements científics i populars en l'àmbit de la salut, l'educació, la divulgació, sorgint tàctiques per a afrontar l'escassetat de treball, els efectes de les activitats d'empreses transnacionals, l'ocupació desordenada del territori, el flux de l'energia i els recursos disponibles.

2. Ala Plástica: Especies Emergentes (1995)

Al desembre de 1995, amb l'assessorament de Nuncia Tur, del Departament de Botànica del Museu de Ciències Naturals de la Universitat Nacional de La Plata, s'inicia un exercici artístic de recuperació a partir de noves plantacions, tècniques de creixement induït i instal·lacions temporals realitzades amb fibres naturals, dirigit a sostenir l'ecosistema costaner en la localitat de Punta Lara, franja occidental sud del Riu de La Plata, utilitzant un grup de plantes semi-aquàtiques i emergents entre elles el jonc.

Font: Ala Plástica (1995)

Fig. 1 Pòster Especies Emergentes

El projecte també comprèn la realització d'un fòrum de debat sobre la relació entre l'ésser humà i la natura que va reunir la població local, treballadors artesans del jonc, científics, naturalistes, ambientalistes, representants polítics i d'empreses amb impacte en la ribera del riu, per a intercanviar opinions i experiències sobre l'amenaçat sistema natural costaner. L'objectiu d'aquest projecte col·laboratiu era introduir una sèrie de temes socials i ambientals com a problemàtiques urgents a la societat argentina: la contaminació de les aigües, la destrucció de les costes, la pobresa de la població local, la cultura riberenca perjudicada per un model de desenvolupament unidireccional, infraestructures precàries, inundacions, etc...

“El jonc creix en zones litorals, en aquest cas específic a la costa del Riu de La Plata, un punt geogràfic carregat de derivacions ambientals, socials i econòmiques degradades” en paraules dels representants d'*Ala Plástica* trobem un diagnòstic inicial del projecte o premissa inicial. Les raons per tornar a introduir el jonc són que colonitza ràpidament el sòl a través dels seus rizomes subterranis, provoca la creació de nous territoris per sedimentació, afavorint l'ingrés d'altres espècies. L'aigua després del seu pas per aquestes zones mostra importants reduccions de contaminants de tota classe. L'estudi de l'extraordinari sistema de propagació del jonc, la seua vocació de creació de nous territoris i la seua capacitat depurària, va derivar en l'activació de la metàfora de l'expansió rizomàtica i de l'emergència per a la iniciació d'una sèrie d'exercicis interconnectats en l'estuari del riu de La Plata orientats a sostenir sistemes naturals amenaçats vinculats amb l'ecologia cultural d'aquesta àrea.

Font: Ala Plástica (1995)

Fig. 2 Plantació de joncs a Punta Lara, riu de La Plata

Amb el suport del British Council, *Ala Plástica* va convidar a Ian Hunter i Celia Lerner, artistes experts en aquests tipus de treballs col·lectius i membres del grup mediambiental britànic *Projects Environment*, a visitar l'Argentina per a participar en el procés de comunicació entre grups d'actors locals dirigit a propiciar un rescat socioambiental en la zona. A partir d'aquest trobament va continuar el projecte amb un treball conjunt que va durar un mes durant el qual es van portar a terme: reunions consultives entre els equips d'*Ala Plástica* i *Projects Environment*; trobades amb sectors governamentals, no-governamentals, acadèmics i de l'àmbit artístic i mediambiental; diferents contactes amb comunitats costaneres en punts de tensió com les escoles, els grups de conreadors de la franja costanera del riu, assentaments poblacionals precaris, i comunitats aborígens. Aquests diàlegs entre la major quantitat possible d'actors implicats en aquest medi ambient va donar lloc al naixement d'una voluntat de rescat de romanents de cultura local com a vincle per al millorament soci-ambiental, utilitzant el concepte de rizoma present a les característiques del jonc però que transcendeix a les tasques creatives i socials, en paraules dels responsables d'*Ala Plástica*: “Les espècies emergents, a la qual pertany el jonc i la seua expansió rizomàtica, ens ocupen com a modalitat creativa. Són marc de sentit per a la participació en processos de formació i transformació.”

Aquest tipus d'iniciativa utilitza com a model el bioregionalisme, per a explorar la possibilitat de desenvolupament d'exercicis creatius integrats. Els tallers i les trobades entre diferents grups socials afavoreixen una tasca de connexió dels romanents naturals i culturals amenaçats entre si a partir de la reflexió i la percepció dels problemes relacionats entre les estructures urbanes i l'ambient natural, la qual cosa genera una ordit d'intercomunicació. Les reunions es materialitzaren en una innumerable quantitat d'accions que es van desenvolupar i van créixer a través de la reciprocitat. Tractant problemes soci-ambientals, explorant models no-institucionals i interculturals en l'esfera social. Interactuant, intercanviant experiències i coneixements amb productors de cultura i conreu, d'art i artesanies, d'idees i d'objectes.

“El desafiament del nostre fer se centra en articular forces col·lectives per a catalitzar les possibilitats regeneratives del fer comunitari. Un dels elements bàsics per a la regeneració d'un sistema social és la comunicació i la recuperació del poder fer social, allí ens trobarem amb el major valor de l'experiència, que entre els múltiples nivells de significat es tradueix en un pla tan concret com és la vida de les persones i que esdevenen en un panell solar, un viver, un mòdul de comunicació, etc...” Aquestes paraules d'*Ala Plástica* per explicar el seu treball comunitari les podem contextualitzar dins del concepte de *microutopia* i relacionar-les directament amb la situació política del país a finals de la dècada dels noranta del segle XX que desembocaria en l'esclat social de 2001.

Prenent aquest projecte com exemple d'altres que fins l'actualitat el grups ha tirat endavant, podem assistir a la possibilitat de desenvolupar una altra objectivitat, una altra manera d'enfocar-nos nosaltres mateixos en connexió amb l'altre a través d'una iniciativa de treball autogestionada. Així, la mirada de la vocació del lloc s'enforteix, per a integrar un moviment emergent de l'experiència de la vida col·lectiva com una àrea d'autonomia en la qual l'anti-poder dels romanents culturals i naturals creix i presa la seua corporeïtat en la cooperació, en el flux de la vida, en la consideració d'un moviment desplegat com un fet social.

Font: Ala Plástica (1995)

Fig. 3 Plantació de joncs a Punta Lara, riu de La Plata

L'obra instal·lada en aquest esdeveniment emergeix en l'experiència de la vida col·lectiva i crea món. Res és més eficaç i transformador que una activitat creativa que ompli una necessitat cultural. Així tenim el delineament d'una estètica de transformació i aquesta estètica desafia els valors tradicionals en l'art també. És interessant reflexionar sobre l'activació de la metàfora de l'expansió rizomàtica i de l'emergència materialitzats en una sèrie de tasques interconnectades a l'estuari del riu de La Plata que tenen com a objectiu sostenir els sistemes socials i naturals amenaçats per la contaminació. Aquesta ecologia cultural es sosté en principis naturalistes activats per tots els participants.

El títol *Especies Emergentes*, al qual fa referència els joncs i el creixement rizomàtic ens acosten a una modalitat creativa per la qual s'activen una sèrie de processos de comunicació local en aquesta zona adreçats a identificar els principals actors locals i assolir un procés autogestionat de reconeixement, de rescat de la natura local alhora que es construeixen

xarxes de relacions. En concret, algunes de les activitats desenvolupades en aquest projecte i en altres realitzats en anys següents són: micro experiències, històries de vida, activitats productives, fluxos d'idees, activitats de creació artística,...

Aquest projecte, un dels primers realitzats ja que el grup *Ala Plástica* començà a constituir-se en 1991, el podem considerar generador d'unes maneres de fer per les quals el grup i els seus membres i els seus col·laboradors són capaços de generar xarxes d'intercomunicació i donar forma a una quantitat d'accions basades en la reciprocitat d'aquestes relacions socials.

3. Conclusions

Els treballs col·laboratius d'*Ala Plástica* dels quals tan sols hem pogut mostrar *Especies emergentes* per les limitacions de l'espai, són una mostra de les diferents maneres de fer transdisciplinars que a partir de l'última dècada del segle XX alguns col·lectius han utilitzat per poder construir un espai de resistència. Aquestes pràctiques artístiques col·laboratives constitueixen en l'actualitat un cos metodològic suficientment ampli com per a considerar-lo de gran interès per a l'àmbit artístic i d'altres àmbits, és a dir, possibilita la connexió de diverses disciplines en un mateix punt d'interès com en aquest cas ho és el dany ecològic a una zona específica del context social argentí de la dècada dels noranta.

Ala Plástica articula una xarxa de forces col·lectives regeneradores del fer comunitari a través del: diàleg, les narracions fotogràfiques, les cartografies, imatges satèl·lit, dibuixos, textos i *mapeos* dels residents i dels implicats en zones assetjades o en perill el seu ambient. La construcció d'aquest teixit social possibilita unes accions col·lectives creatives com en aquest cas que portem com exemple la plantació de joncs a mode de regeneració natural d'una zona devastada.

D'altra banda, aquesta nova col·lectivitat també es pot materialitzar-se en investigacions, exhibicions i col·laboracions de caràcter internacional les quals generen altres tipus de xarxes de treball i de coneixement que des d'Amèrica poden arribar a Europa i constituir-se en plataformes d'estudi com el cas de Transductores a Espanya que amb totes les seues activitats genera un fluxe de relacions entre grups i plataformes, ajudant a l'enriquiment de les pràctiques col·laboratives.

Finalment podem caracteritzar aquest tipus de pràctiques com un moviment emergent en el qual els romanents culturals i naturals prenen consciència i estableixen mitjançant la cooperació un fet de rellevància social. Aquesta rellevància social esdevé un node d'importància política, en relació al problema que es treballa: mediambient, societat; que en el cas que ens ocupa en aquest text suposa la diferència i la possibilitat d'un mode de vida, de la lluita entre allò local i un model econòmic fagocitador.

Referències

ALA PLÁSTICA. *Ala Plástica*. <<https://alaplastica.wixsite.com/alaplastica>> [Consulta: 2 de agosto de 2019]

FUKERLMAN, M. (2013). "Entrevista al Colectivo Ala Plástica" en *Plurentes: Artes y Letras*, vol. 2, n°3,

TRANSDUCTORES, "Entrevista a Alejandro Meitin". *Dailymotion* <<https://www.dailymotion.com/vídeo/xbt919?playlist=x16hyg>> [Consulta: 2 de agosto de 2019]

TRANSDUCTORES. *Ala Plástica (Caso de estudio)*. <<https://transductores.info/properties/ala-plastica/>> [Consulta : 8 de agosto de 2019]